פריינדליכע פּאַראָדיעס

דער וואַנד-זייגער און דער וואַנד-קאַלענדאַר.

(שעגע ליטעראַטור נאָך י. י. זינגער)

חיים-יאַקעל שמענדעמער — אַ ייִד געגוי אַ באַנוביל, מיט צוויי פּיאות צו אַ דערטהאַלבען מי- לימעטער יעדע, מיט אַ באָרד, וואָס האָט אין זיך געהאַט 734 האָר ביז אַ האַלבען, האָט געוואוינט אויף מוראַנאָווער גאַס. דאָס הייסט, נישט אויף מו- ראַנאָווסקע גאַס נומ., ווייל אויף מוראַנאָווסקע גאַס קען מען גאָרנישט וואוינען, אַז דאָרטען פאָהרען כסדר אום אויטאָמאָבילען מיט דראָזשקעס, מיט משא-וועגענער און רויטע טראַמווייען אויף פיער רעדער, וואָס אין יעדער ראָד זענען דאָ צו אַכט שפּיצעס. אלא וואָס דען? ער האָט געוואוינט אין איינעם פון די הייזער אויף מוראַנאָווער גאַס. און נישט אין דעם גאַנצען הויז האָט ער געוואוינט, נאָר אויף איין שטאָק, אויף דעם 4-טען שטאָק, וואָס ליגט שוין יאָהרען לאַנג צווישען דריטען און פינפטען שטאָק און נישט אַ גאַנצען שטאָק האָט ער פאַרנומען, נאָר איין צימער, מיט ווענט, מיט אַ סופיט און מיט אַ פּאָדלאָגע.

צו די אַלע שטאָקען זענען געגאַנגען טרעפּ. זיי זענען געגאַנגען אַרויף און זיי זענען געגאַנ- גען אַראָפּ אויך. דאָס הייסט, נישט די טרעפּ זעי- נען געגאַנגען, טרעפּ קענען נישט געהן. נאָר עס רעדט זיך אַזוי.

אין צימער ביי זיך האָט ער געהאַט אַ וואַנד- זייגער און אַ וואַנד-קאַלענדאַר. און ווייל זיי היי- סען ביידע „וואַנד-זייגער" און „וואַנד-קאַלענדאַר" זענען זיי ביידע געהאַנגען אויף דער וואַנט. זעלבסט- פערשטענדליך, ווען זיי וואָלטען הייסען סופיט- קאַלענדאַר און פּאָדלאָגע-זייגער, וואָלט דער ערש- טער געהאַנגען אויפ'ן סופיט און דער צווייטער וואָלט געלעגען אויף דער פּאָדלאָגע. דער זייגער האָט געהאַט אַ ציפערבלאַט מיט צוויי ווייזערס, וואָס האָבען געוויזען די צייט 15 מינוט מיט 3 סעקונ- דען נאָך אַכט אָוועגד. און דער קאַלענדאַר האָט געהאַט בלעטלעך, וואָס האָבען געוויזען דעם דאַ- טום: 17-טען אין חשון 1926. ווען דער קאַלענ- דאַר וואָלט געהאַט ווייזערס און דער זייגער בלעט- לעך וואָלט מען נישט געוואוסט, ווי שפּעט עס איז און וועלכער דאַטום עס איז.

ווי קלוג אין דער נאַטור איז אַלץ איינגע- ריכטעט.

און נאָך אַ זאַך: חיים יאַקעל פלעגט יעדען טאָג אָנציהען דעם זייגער און אַראָבּרייסען אַ בלעטעל פון קאַלענדאַר. ער האָט קיינמאָל נישט בעריסען דאָס ציפערבלאַט און נישט אָנגעדרעהט דעם קאַלענדאַר.

אַ חכם איז ער געווען, דער חיים יאַקעל.

ווען מען זאָל קענען אויסקויפען אונזערע טאַלענטען לויט זייער ווערט און פערקויפען זיי לויט דעם, ווי זייערע איינגעבילדעטע שאַצען זיי, וואָס-פאַר אַ גאָלדענע געשעפטען מען וואָלט גע- מאַכט!

א לעקציע וועגן איינשטיין

נאָך ...

מיינע דאַמען און הערען!

דער בעריהמטער אַלכימיקער סאָמשאָ-פּאַנסאָ וואָס זיין אמת'ער נאָמען איז באַסאַריסטע סשאַנג- סשי, האָט געזאָגט: ווען אַ וואָגען פאָהרט און אַ פליג פליהט אין וואָגען ווערט אַ געוועהנליכער מענש זאָגען: „די פליג פליהט אין וואָגען". אַ מענש אָבער, וואָס איז רעלאַטיוויסטיש געשטימט, וועט זאָגען: „די פליג פליהט אין וואָגען און דער וואָ- גאָן פאָהרט אין דער פליג".

דאָס איז דער כח פון רעלאַטיוויטעט.

דער דאָזיגער געדאַנק מיט דער פליג איז זעהר וויכטיג. הגם די פליג אַליין האָט אַ קנאַ- פען בעגריף פון דער רעלאַטיוויטעטס-טעאָריע — דאָסגלייכען אויך דער וואָגען, — דאָך שפּילען זיי דאָ ביידע אַ גרויסע ראָליע און האָבען גרויסע פערדינסטען פאַר דער וויסענשאַפט.

דער געדאַנק געפינט זיין בעשטעטיגונג אין דער שיטה פון בעריהמטען כיראָמאַנט יאַן גוטענ- בערג (אַ ברודער פון בעוואוסטען עלעקטריפיקאַטאָר אין ארץ-ישראל, רוטענבערג), וועלכער האָט גע- זאָגט: „אויב דו זעהסט נאָר דאָס, וואָס דו זעהסט, און דאָס, וואָס דו זעהסט, זעהסטו אויך נישט, דאַן זעהסטו גאָרנישט".

בנוגע דעם דאָזיגען רעיון מוזען מיר איינ- שטימען מיט דעם ערפינדער פון צעפּעלין, גראַף ציצעראָן (געשטאָרבען אַ שטיק צייט נאָך זיין גע- בוירען ווערען), הגם ער האָט געזאָגט פונקט דעם היפוך. נעמליך: מיר זאָגען: „דאָס וואָס איז פאַ- ראַן, איז פאַראַן, און דאָס, וואָס איז נישט פאַ- ראַן, איז נישט פאַראַן". און ער זאָגט: „דאָס וואָס איז נישט פאַראַן, איז נישט פאַראַן און דאָס, וואָס איז פאַראַן איז פאַראַן", אַזוי איז מיט אַ שטוהל, מיט אַ ניי-מאַשין, מיט אַ כראָמאַטאי און אַזוי איז אויך מיט דער פליג.

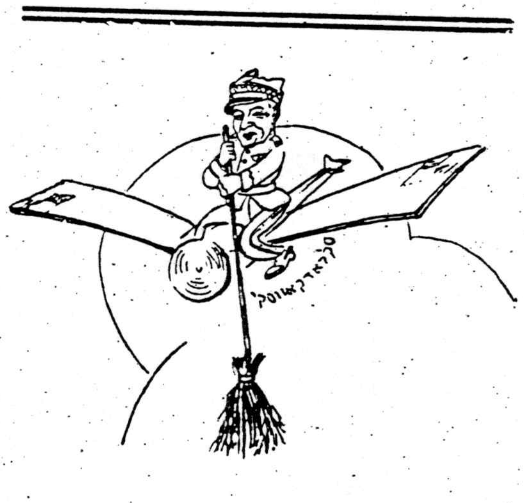

פליהט ער אויף דער פליה-מאַשין
איבער שטאָדט און איבער לאַנד,
דיבדוק חמץ ווי דער דין
מיט דעם פלעדערוויש אין האַנד.

וואו-זשע ליגט דאָ די סתירה פון דער ...
פיניציע און די דעפיניציע פון דער סתירה?
דאָס ווערט לאָגיש איינגעקלערט ...
פּאָלעמיק, וואָס דער גרויסער ערפינדער פון ...
רעלאַטיוויטעטס-טעאָריע איינשטיין האָט געפיה...
מיט זיין געגנער ראובן בריינין, דעם פערפאַס...
פון לערמאָנטאָוו'ס „געטליכער קאָמעדיע". נעמל...

איינשטיין זאָגט:

„ווען אַ פליג פליהט אין וואָגען פון דאַ...
אַהין און דער וואָגען לויפט פון דאָרטען אַה...
קאָנען מיר נישט זאָגען, אַז די פליג פליהט ...
דאָרטען אַהער און דער וואָגען לויפט פון דאַ...
אַהין".

און בריינין זאָגט:

„ווען אַ וואָגען לויפט פון דאָרטען אַהער ...
אַ פליג פליהט פון דאַנען אַהין, קאָנען מיר ...
זאָגען, אַז דער וואָגען לויפט פון דאַנען ...
און די פליג פליהט פון דאָרטען אַהער".

די טיפקייט פון דערדאָזיגער פאָרמול ...
אַזוי טיף, אַז עס פערדרעהט זיך אונז דער ...
עס הויבט אונז אָן שווינדלען פאַר די אויגען ...
עס איז אונז אַ מינוט צום חלש'ן.

דעריבער מיין איך, אַז מיר זאָלען די ...
לאַטיוויטעטס-טעאָריע בעהאַנדלען נישט אַזוי ...
נאָר אַביסעל טיפלעך. אַ טיפקייט פון, לאָמיר ...
גען, אַנדערטהאַלבען מעטער.

אַלזאָ, וואָס זאָגט דער גרויסער רעליגי...
רעפאָרמאַטאָר דעמפּסי (געלעבט פונקט אין ...
צייט, ווען די רוימישע אימפּעריע איז געפ...
1291, 13-טען תמוז, דריי אַזייגער מיט 7 ...
נאָך מיטאָג). ער זאָגט:

נישט דאָס איז דאָס, וואָס איז יענץ, ...
יענץ איז דאָס, וואָס איז דאָס, און אַזוי א...
קערט.

ווען מיר זאָלען אָננעהמען, אַז „דאָס" ...
זיין A און „יענץ" וועט זיין B, און ווען מי...
לען זאָגען, אַז A איז די פליג און B איז ...
וואָגען, דאַן איז קלאָר, אַז איינשטיין מיט ...
רעלאַטיוויטעטס-טעאָריע האָט שוין עקזיסטי...
איידער די רעלאַטיוויטעטס-טעאָריע איז געווע...
דער וועלט...

און דאָך איז עס אַ געניאַלע טעאָריע, ...
איז אַ נייער ווענד-פונקט אין פליגען- און ...
וועזען, כמעט אַזאַ ווענד-פונקט ווי די פילאָ...
פון עמנואל העפּטמאַן (אַ ברודער פון עמנואל ...
אַ פעטער פון העגעל, אַ שוואָגער פון שלעגעל ...
אַ שוועסטער-קינד פון מאָטיע פענכערזאָהן).

פונקט, ווי יענער, האָט ער איבערג...
די וויסענשאַפט מיט די פיס אַרויף און ...
קאָפּ אַראָב, און ווער ווייס ווי לאַנג נאָך ...
דויערן, ביז די וויסענשאַפט וועט זיך ...
צוריק מיט'ן קאָפּ אַרויף און מיט די פיס ...